

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ

Нарожна Н.І.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті розкривається роль, місце і значення дисципліни «Методика викладання фахових дисциплін» у підготовці хорових диригентів. Автор дає характеристику предмета, визначає основні завдання навчальної дисципліни, розкриває організаційно-методичні питання викладання, розкриває теоретичні основи хорової педагогіки, подає структуру методики викладання фаху.

Ключові слова: методика викладання – навчальна дисципліна, предмет вивчення, мета і завдання курсу, теоретичні основи хорової педагогіки, структура методики викладання хорових дисциплін.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку психолого-педагогічної науки, радикальні зміни у соціально-економічному та культурно-мистецькому житті суспільства вимагають повного переосмислення ідей, методики навчально-виховної роботи до нових умов. Вимоги переорієнтації та деякого переосмислення підготовки фахівців торкнулися вищів культури і мистецтв. Перетворення в системі диригентсько-хормейстерської підготовки вимагає, в першу чергу, перегляду методологічних основ виховання хормейстерів, враховуючи складність хорової педагогіки та її методики, яка полягає в поліфункціональній цілеспрямованості підготовки. З часом все більшого значення в підготовці фахівців набуває принцип диференціації та профілювання. На мистецькому ринку праці потрібні талановиті вчителі музики у загальноосвітніх школах, музиканти-педагоги у музично-освітніх навчальних закладах різного рівня акредитації, хорові диригенти професійних і аматорських хорових колективів. Все це вимагає організаційної динамічності навчального процесу, використання ефективних педагогічних та інформаційних технологій, що сприяє якісній професійній підготовці диригентів-хормейстерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання викладання музичних дисциплін останнім часом почали з'являтися у науково-педагогічних працях українських дослідників. Всі вони здебільшого присвячені науковим розробкам і обґрунтуванню центральних проблем сучасної методології фахової музичної освіти, принципів та методів викладання навчальних дисциплін з різних видів мистецтва. Важливе місце посідають роботи С. Горбенка, О. Михайличенка, О. Олексюк, В. Орлова присвячені глибоким дослідженням теоретичних і методичних засад підготовки майбутніх вчителів музики. Ґрунтовними є праці О. Рудницької, Г. Падалки з питань теорії і методики викладання мистецьких дисциплін для різних рівнів музично-освітніх закладів. З методики викладання хорових дисциплін відомі раніше видани роботи Л. Андреевої, Л. Безбородової, О. Єгорова, А. Мархлевського, Я. Мединь, які не втратили своєї актуальності і понині. Однак у вищевказаних роботах питання методики викладання досліджувались розрізнено і під іншим кутом зору.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зазначити, що у науково-методичній літературі нині бракує досліджень з питань методики викладання саме хорових

дисциплін з точки зору вимог і потреб сьогодення, і саме це потребує уваги і подальшої розробки і розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є пошук способів вдосконалення методики викладання хорових дисциплін, акцентуючи увагу на підготовці хорових диригентів до практичної музично-педагогічної діяльності шляхом засвоєння знань про зміст, форми і методи навчально-виховного процесу музичного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-теоретичний фундамент практичних основ професії хорового диригента завжди вбачався у розумінні специфіки музично-хорового виконавства, знанні основних питань хорової теорії, опануванні диригентсько-виконавською технікою, осмисленому засвоєнні методів та прийомів роботи з хором. Нині важливою частиною сучасного процесу підготовки хорових диригентів постає завдання педагогічної підготовки, яка передбачає опанування системою аналізу методик викладання та синтезу фахових дисциплін, володіння програмним обсягом загально педагогічних знань та методикою організації та проведення навчально-виховного процесу в музично-освітніх навчальних закладах.

Важливим у підготовці студентів у стінах вишу є засвоєння основ музичної педагогіки, формування педагогічної направленості, розвиток педагогічних здібностей і педагогічної техніки. З огляду на це, на першому етапі навчання головним елементом професійного вдосконалення є психологічна підготовка до безпосереднього контакту з колективом та слухачською аудиторією, а саме: формування професійної лексики, виховання етики поведінки з художньо-творчим колективом, стилю ведення репетицій, подолання можливих індивідуальних комплексів. Студент в навчальному закладі повинен набути науково-методичних знань, умінь і навичок, проявити рівень здібностей до педагогічної діяльності, навчитися бачити музично-педагогічні проблеми, враховувати умови конкретних музично-виховних ситуацій, особливості навчальної аудиторії, хорового колективу, набути знань аналізувати творчі успіхи і невдачі, спираючись на свій особистий досвід, переймати кращі ідеї з досвіду колег тощо. Таким чином, майбутній музикант-педагог повинен вільно орієнтуватись у методах, прийомах та технологіях особистісного музичного навчання і виховання. Адже у визначенні методів навчання відбувається та ж перебудова, що і у змісті освіти: від традиційного безособо-

вого інформаційного підходу з акцентом на навчання вчителя, накопичення знань, умінь і навичок до особистісно-орієнтованої спрямованості всього навчального процесу. Тому курс «Методика викладання хорових дисциплін» є своєрідним ядром методичної підготовки майбутнього диригента-педагога до практичної (диригентсько-виконавської) та педагогічної діяльності. З огляду на це, завданнями курсу є:

- формування у студентів професійний інтерес до вивчення музично хорової культури і педагогічних традицій;

- розвиток комплексу професійних знань, умінь та навичок необхідних для вирішення художніх, виконавсько-технологічних проблем, які виникають в процесі творчих і педагогічних задач;

- допомога студентам оволодіти основами педагогічної майстерності як початковим рівнем його професійної підготовки, а саме: сформувати педагогічну направленість; дати знання, вміння і навички з фахових дисциплін; розвинути педагогічні здібності; озброїти педагогічною технікою;

- орієнтація майбутніх фахівців у навчально-методичній документації (навчальний план, типова та робоча програма, індивідуальний план викладача і студента, звітна документація викладача), навчити самостійно аналізувати навчально-методичну літературу;

- підготовка студента до проведення занять – складання плану аудиторних занять, знання шляхів, методів, прийомів і засобів донесення навчальної інформації до студентів, формування художньо-музичного, навчального і концертного репертуару, вміння здійснювати контрольні заходи;

- розкриття специфіки викладання кожної хорової дисципліни диригентсько-хорового циклу, готувати наочність та вміння користуватись нею;

- надання основ методики викладання фахових дисциплін диригентсько-хорового циклу;

- вироблення вміння узагальнювати досягнення педагогічної і виконавської практики, орієнтації у навчально-методичній літературі.

Поняття «методика» завжди трактувалася вченими по-різному. У XVIII–XIX ст. в Україні використовувався термін «метода». Цікаво, що його вживав ще Г. Сковорода і він проіснував аж до 20-х років XX ст., коли з'явилося поняття «методика викладання». У 50–60 роки XX ст. у педагогічному середовищі побутував термін «методика навчання», вважаючи, що в змісті закладено не лише викладання педагогом навчального матеріалу, а й учіння студентів оволодіти навчальною дисципліною в цілому. Проте за словником сучасної української мови, викладати – означає читати лекції, вести уроки, навчати [5, с. 114].

З іншого боку, методика має інше тлумачення і розглядається як галузь педагогічної науки, що досліджує зміст навчальної дисципліни і характер процесу навчання, який сприяє засвоєнню студентами певного навчального матеріалу, набуттю ними необхідного рівня знань, умінь і навичок, розвитку їхнього мислення, формуванню світогляду, вихованню якостей громадянина своєї країни [1, с. 9–10]. В сучасній українській мові сам термін «методика» означає з одного боку, сукупність взаємозв'язаних способів і прийомів доцільного проведення будь-якої роботи, а з ін-

шого – вчення про методи викладання певної науки, предмета [5, с. 474].

Звідси, предметом «Методики викладання хорових дисциплін», як наукової дисципліни є з одного боку зміст форми і методи музичного навчання, з іншого – сукупність форм, методів і засобів потрібних для викладання фахових дисциплін. На думку академіка С. У. Гончаренка, «завдання методики в узагальненому вигляді містить три основних компоненти: *для чого навчати? Чого навчати? Як навчати?*» [2, с. 4]. З огляду на це, одним із найголовніших завдань методичної підготовки музиканта-педагога є озброєння його фаховими знаннями, знаннями основних закономірностей і основ хорової педагогіки; формування умінь і навичок практичних дій з викладання хорових дисциплін.

В цьому зв'язку зміст такої підготовки, на думку С. Горбенка, може міститись у послідовному вивченні такого методичного матеріалу: *методико-теоретичні знання з хорової педагогіки; форми організації навчально-виховного процесу та можливість їх втілення у практичних діях; методи і засоби фахового навчання* [3, с. 35]. Враховуючи вище сказане, успішне проведення навчально-виховного процесу з викладання хорових дисциплін повинно забезпечуватись дотриманням педагогічних умов викладання, знанням форм і методів фахового навчання і вміння застосовувати їх в педагогічній практиці. Так, Г. Падалка серед першочергових педагогічних вимог називає такі, як: *створення позитивної, емоційної атмосфери навчання; прагнення досягнути розуміння, діалогу у взаємостосунках педагога і студента в навчально-виховному процесі; забезпечення пріоритету музичної практичної діяльності* [4, с. 160].

Як відомо, музичне фахове навчання є педагогічно організованим процесом у різноманітних формах. **Форма** – це *зовнішній бік організації діяльності вчителя і учнів, що відбувається за встановленим порядком у певному режимі*. За кількістю навчальної аудиторії існують такі форми організації навчання: колективні, групові, дрібногрупові, індивідуальні. За завданнями і змістом навчальний процес здійснюється у таких формах: навчальні (*аудиторні*); індивідуальні завдання; самостійна робота студентів; практична підготовка; контрольні заходи.

Найголовніше поняттям педагогіки є **метод**, який відповідає на запитання як треба здійснювати навчально-виховний процес. Про його складність і неоднозначність свідчить те, що у педагогічній науці до сьогодні немає єдиного тлумачення сутності методу. Існує також багато варіантів класифікацій методів, в основу яких покладено різні ознаки всього багатовимірного поняття. Об'єднує лише одне розуміння методу як засобу навчально-виховної роботи, за допомогою якого педагог вирішує завдання освіти. **Метод** (гр. methods) – це (шлях дослідження, спосіб пізнання), тобто-це шлях, спосіб, образ дій, прийом, потрібних для досягнення навчально-педагогічної мети. Методи навчання – це упорядковані способи діяльності вчителя і учнів, спрямовані на ефективне вирішення навчально-виховних завдань. Вони характеризуються за 3-ма ознаками: *спрямованістю навчання (мета); способом*

навчання (послідовність дій); *характером взаємодії суб'єктів навчання* (викладання і учіння). У сучасній педагогіці методи навчання розрізняються за різними ознаками, як-от: характером подачі, навчання, логікою сприймання, засвоєнням навчального матеріалу тощо. Як показує досвід викладання у вузі культури і мистецтв, результати вивчення науково-методичної літератури, найбільш поширеною є класифікація методів навчання за джерелами одержання знань. Це – **словесні (вербальні), наочні (візуальні), практичні (художньо-творчі)**.

Особливе місце у фаховому навчанні займають **словесні (вербальні) методи**: лекція, розповідь, бесіда, пояснення, дискусія, обговорення, поточний коментар, вербалізація художнього змісту образів тощо.

До групи **наочних (візуальних) методів** фахового навчання відносяться такі як: *демонстрація музичних творів та художнє ілюстрування музичних творів або їх фрагментів*.

Практичні (художньо-творчі) методи – це ті методи, що формують практичні вміння і навички. До них відносяться – *художнє вправління (виконання), вправи, етюди, інтерпретаційне опрацювання музичного твору, варіантна розробка музичного твору, створення художніх образів*. Ці методи направлені на досягнення завершального етапу процесу навчання і тісно пов'язані з іншими методами та прийомами пізнавальної діяльності, спрямовані на використання набутих теоретичних знань у розв'язанні практичних завдань.

Враховуючи специфіку музичного навчання, у музичній педагогіці використовується поєднання методів, а саме: словесно-інформаційні, словесно-наглядні, словесно-практичні, тобто поєднання слова з наглядністю і практичною творчою діяльністю.

Розглянувши теоретичні основи методики викладання фаху, ми дійшли висновку, що **методика викладання** – це *галузь педагогічної науки, теорія навчання окремої навчальної дисципліни, в полі зору якої: мета, активізація об'єкта – суб'єкта, підбір методів і засобів навчання*.

Методика викладання окремого предмета має свої категорії, які визначаються на основі загальних педагогічних понять. До головних з них належать: *закономірності навчання окремої навчальної дисципліни; принципи навчання, викладання, учіння; форми організації навчання; професійні знання, вміння навички*. В основі конструювання будь-якої методики лежить вибір методів. З огляду на це, методи розділяються на такі дві групи: перша – методи навчання **як інструмент діяльності викладача** для виконання керівної функції (навчання, викладання);

друга – методи навчання **як спосіб пізнавальної діяльності студентів** з оволодіння знаннями, вміннями і навичками, власне учіння.

До першої групи, як правило, включаються *методи інформаційні і методи, які управляють діяльністю учнів*, до другої включаються методи, які організують пізнавальну діяльність, яка сприяє *сприйняттю, осмисленню, закріпленню і застосуванню одержаної інформації в практичній діяльності*. Структура кожного методу навчання підпорядкована цій двобічності.

Вибір методів і засобів педагогічної залежить від *мети і змісту навчання, вікових особливостей студентів та рівня їх попередньої загальної та музичної підготовки*. Всі вони повинні забезпечити такі навчально-виховні процеси, як: *здійснення повідомлення навчальної інформації (І); взаємодію викладача і студентів в процесі засвоєння інформації, власне кажучи, сутність навчання (В); контроль результатів, що досягаються (К)*. Названі процеси навчання є складовими методики і створюють таку її структуру: **(І + В + К)**.

Для здійснення будь-якого вибраного комплексу методів необхідні відповідні засоби. Так, засобами **повідомлення інформації (І)** можуть бути *слово та демонстрація об'єкта*, який вивчається. Наступною складовою структури методики – є **педагогічна взаємодія (В)** спрямована на управління діяльністю студентів (учнів) та засоби навчання, якими можуть бути: *сам педагог, навчальні посібники і підручники, нотні партитури, різноманітне навчальне обладнання (музичні інструменти), технічні засоби навчання*. Засобами **здійснення контролю засвоєння знань (К)** є *запитання і завдання студентам*. При виборі методів роботи слід мати на увазі, що їх чергування і зміни, так само як і вся діяльність вчителя, спостерігається учнями, слугує для них прикладом і виконує багато функцій: пізнавальну, виховну, розвивальну, організаційну тощо.

Висновки даного дослідження і перспективи. Як відзначалось, сьогодні перед дидактикою вищої школи стоїть низка завдань, які концентруються у двох основних іпостасях: **по-перше**, навколо змісту освіти і навчання (чому навчати?); **по-друге**, навколо методик, принципів, методів і засобів, правил і організаційних форм навчання (як навчати?). В даному дослідженні буда зроблена спроба означити теоретичні основи викладання фахових дисциплін. Представлений матеріал ґрунтується на вивченні науково-методичної літератури з питань методики викладання і не претендує на всебічне і вичерпне вирішення цього питання, а є лише спробою зробити деякі узагальнення на шляху до його повного теоретичного і практичного вирішення.

Список літератури:

1. Великий тлумачний словник української мови. – Київ, 2001. – С. 9–10.
2. Гончаренко С.У. Методика як наука / С.У. Гончаренко. – Хмельницький, 2000. – С. 4.
3. Горбенко С.С. Навчально-наукова діяльність студентів з методики музичного виховання: навч.-метод. посіб. / С.С. Горбенко. – Київ: Освіта України, 2010. – 180 с.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): монографія / Г.М. Падалка. – Київ: Освіта України, 2008. – 274 с.
5. Сучасний тлумачний словник української мови. 65000 слів / за ред. В.В. Дубічанського. – Харків: ВД Школа, 2006. – 1008 с.

Нарожная Н.И.

Киевский национальный университет культуры и искусств

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ

Аннотация

В статье раскрывается роль, место и значение дисциплины «Методика преподавания хоровых дисциплин» в подготовке хоровых дирижеров. Автор дает характеристику предмета, определяет основные задачи учебной дисциплины, раскрывает организационно-методические вопросы преподавания, раскрывает теоретические основы хоровой педагогики, подает структуру методики преподавания специальности.

Ключевые слова: методика преподавания – учебная дисциплина, предмет изучения, цель и задачи курса, теоретические основы хоровой педагогики, структура методики преподавания хоровых дисциплин.

Narozhna N.I.

Kyiv National University of Culture and Arts

ARTISTIC FORMATION: THEORETICAL BASIS FOR TEACHING METHODOLOGY

Summary

The article describes the role, the place and the meaning of the course «Methodology of professional formation» in the choir conductors' training. The author gives characteristics for the object, defines the main tasks of the course, elaborates the organisational and methodological issues of teaching, describes the theoretical basis of choir pedagogy, and gives the structure of methodology of professional formation.

Keywords: methodology of teaching as a university course, the object of studies, the purpose and tasks of the course, theoretical basis of choir pedagogy, the structure of the methodology of choir courses.